

**MAGDALENA DEJ
ARKADIUSZ KOCAJ**

Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ

**KAMPUS 600-LECIA ODNOWIENIA
UNIwersYTETU JAGIELLOŃSKIEGO
JAKO BODZIEC PRZEKSZTAŁCEN
POŁUDNIOWO-ZACHODNIEJ CZĘŚCI KRAKOWA**

Abstract: The Campus of the 600th Anniversary of the Jagiellonian University Revival as the Stimulus of the Spatial Transformation in South-west Cracow. In the age of increasing access to the higher education in Poland, influence of universities upon spatial transformation of cities. The main objective of the paper is to study the role of institutions of the higher education in the spatial transformation of cities, analysing the case of the Third Campus of the Jagiellonian University in Cracow-Pychowice. The spatial changes are investigated in three major dimensions: morphological, socio-demographical and functional. Additionally, problems stemming from the location of the university campus outside the city centre are studied.

Wstęp

W dobie coraz powszechniejszego dostępu do szkolnictwa wyższego interesującym zagadnieniem jest odpowiedź na pytanie o rolę uczelni wyższej w kształtowaniu struktury przestrzennej miasta. Celem głównym realizowanym w tym opracowaniu jest wskazanie kierunków oddziaływania kampusu uniwersyteckiego położonego poza śródmieściem na przestrzeń miasta oraz problemy, jakie uwidaczniają się w związku z tą lokalizacją. W opracowaniu struktura ta jest rozumiana jako układy przestrzenne zjawisk i relacje zachodzące między nimi. Struktura miasta składa się z następujących elementów: struktury morfologicznej, społeczno-demograficznej oraz funkcjonalnej (Maik 1997). Te trzy podstawowe wymiary przestrzeni miasta będą analizowane na przykładzie Kampusu 600-lecia Odnowienia Uniwersytetu Jagiellońskiego i jego otoczenia.

Teren objęty analizą jest położony w południowo-zachodniej części Krakowa. Jego granice zostały wyznaczone wzdłuż ulic Tynieckiej (w części północnej), Skotnickiej (na zachodzie) oraz południową granicą terenów zabudowy wielorodzinnej

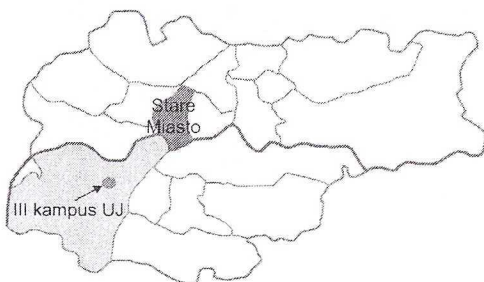
(osiedla Ruczaj, Ruczaj-Zaborze, północna część Kobierzyna). Dodatkową przyczyną takiej delimitacji granic była dostępność materiałów w postaci zdjęć satelitarnych.

Dla celów badawczych wykorzystano istniejące dane statystyczne i opracowania dotyczące tej części Krakowa. Ponadto, analiza zdjęć satelitarnych w trzech przekrojach czasowych (1970, 1997, 2005) pozwoliła prześledzić zmiany zasięgów poszczególnych typów obszarów ze względu na sposób użytkowania ziemi. Część analiz z zakresu postrzegania kampusu przez miejscową ludność sporządzono na podstawie metody kwestionariusza wywiadu. Badania ankietowe zostały przeprowadzone w 2008 r. na próbie 202 dorosłych mieszkańców Krakowa, z których 129 zamieszkiwało na obszarze objętym analizą. Dystrybucja ankiet odbywała się przez dwie pobliskie szkoły podstawowe oraz gimnazjum. W odniesieniu do części pytań skupiono się na analizach z wykorzystaniem procentowych rozkładów odpowiedzi. Ponadto, posłużono się również jednoczynnikową analizą wariancji do porównywania wartości średnich (w przypadku tych analiz im niższa wartość średnia tym ocena bardziej pozytywna).

1. Idea kampusu w Pychowicach

Kampus fizycznie zaistniał w przestrzeni Krakowa w 1999 r. w momencie powstania pierwszego budynku Centrum Badań Przyrodniczych i Aparatury Naukowej UJ. Jednak jego idea jest znacznie starsza, a droga do realizacji wymagała długich przygotowań. Autorstwo tej idei przypisywane jest prof. W. Grodzińskiemu (www3.uj.edu.pl/Invest/campus.pl.html). Za sprawą rosnącej liczby studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego, a także rosnących cen wynajmu lokali w mieście podjęto decyzję o budowie nowego kampusu w strefie peryferyjnej miasta. Stało się wówczas jasne, że nie jest możliwe rozbudowanie istniejącego zaplecza uniwersytetu w centrum miasta. Władze miejskie zdecydowały się wówczas na uwzględnienie 400 ha ziemi w Pychowicach w planie zagospodarowania (ryc. 1) położonych na południowo-zachodnim krańcu miasta, w promieniu 4 km od centrum. W 1994 r. uniwersytet dokonał zakupu pierwszej działki pod budowę kampusu. Pięć lat później Sejm RP podjął decyzję o zakwalifikowaniu budowy kompleksu do inwestycji centralnych.

Rozpoczęta w 1999 r. budowa doprowadziła do oddawania kolejnych budynków w użytkowanie poszczególnym instytutom. W 2001 r. był to budynek Instytutu Biologii Molekularnej, rok później – Zespół Dydaktyczno-Biblioteczny. Ostatnimi dwoma z Kompleksu Nauk Biologicznych były Instytut Nauk o Środowisku (2004) oraz Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej (2005). Na

Ryc. 1. Lokalizacja kampusu w przestrzeni Krakowa

początku 2008 r. na terenie Kampusu 600-lecia Odnowienia Uniwersytetu Jagiellońskiego znajdują się budynki Kompleksu Nauk Biologicznych i wspomniany wyżej budynek Centrum Badań Przyrodniczych.

W trakcie realizacji znajdują się obiekty Wydziału Matematyki i Informatyki oraz Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej. Na ten rok planowane jest także rozpoczęcie budowy Wydziału Fizyki, Astronomii i Informatyki Stosowanej.

W dalszej perspektywie kampus ma zawierać również:

- obiekty sportowe,
- Wydział Chemii,
- Instytut Zoologii,
- Instytut Botaniki,
- Muzeum Przyrodnicze,
- Instytut Geologii,
- obiekty Małopolskiego Centrum Biotechnologii, Centrum Promieniowania Synchrotronowego.

Nierozzerwalnie z terenami kampusu związany jest obszar Specjalnej Strefy Ekonomicznej – Krakowski Park Technologiczny: Podstrefa Pychowice, o powierzchni ponad 31 ha. Jej idea ściśle wiąże się z działalnością naukową i w założeniu miała ułatwiać transfer technologii z instytutów naukowych dla przemysłu. Dotychczasowymi inwestorami w strefie są: Motorola Electronics Polska, Ericpol Telecom oraz Jagiellońskie Centrum Innowacji. Status specjalnej strefy ekonomicznej ma obowiązywać do 2017 r. (www.sse.krakow.pl). Strefa objęta jest planem miejscowym razem z kampusem, co dodatkowo wiąże jej rozwój z częścią naukowo-dydaktyczną obszaru.

2. Struktura przestrzenna kampusu i jego otoczenia

2.1. Zmiany struktury przestrzennej

Delimitowany obszar otoczenia III Kampusu UJ to teren bardzo silnych przeobrażeń, które obecnie zachodzą w tempie szybszym niż w wielu pozostałych częściach miasta. Szczególne jego przyspieszenie jest zwłaszcza obserwowane od końca lat 90. minionego stulecia. Analizując użytkowanie terenu w trzech przekrojach czasowych, tj. w latach 1970, 1997 oraz 2005 uwidacznia się przede wszystkim przejście od rolniczego użytkowania ziemi do coraz silniej zaznaczającej się funkcji mieszkaniowej. W 1970 r. zdecydowaną większość analizowanego obszaru stanowiły użytki rolne. Wyraźnie dominowały one w krajobrazie rozciągając się między wyrobiskiem Zakrzówek a ulicami Kobierzyńską, Skotnicką oraz Tyniecką. Obszar w zasadzie pozbawiony był dróg, z wyjątkiem tych o charakterze lokalnym, częściowo nieutwardzonych, spełniających głównie funkcje dróg dojazdowych do pól. Ze względu na

intensywne rolnicze użytkowanie ziemi teren ten był zasadniczo pozbawiony większych kompleksów zieleni naturalnej, nie licząc niewielkiego skrawka rozciągającego się między zbiornikiem Zakrzówek a jednostką wojskową. Zieleni towarzyszyła także domostwom. W analizowanym 1970 r. zdecydowanie dominowała zabudowa jednorodzinna skupiająca się wzdłuż ulicy Kobierzyńskiej oraz jej przecznicy, jak również wzdłuż ulicy Tynieckiej (Pychowice). Na pozostałym obszarze pojedyncze domy lub niewielkie ich skupiska należały do rzadkości. Charakterystyczne, że cały teren pozbawiony był wówczas budownictwa wielorodzinnego, które pojawiło się w latach 80. W analizowanym okresie obszar, który obecnie stanowi bezpośrednie sąsiedztwo tzw. III Kampusu UJ niczym nie różnił się morfologicznie od wsi, mimo że znajdował się w granicach administracyjnych miasta Krakowa od 1945 r.

W 1997 r. w porównaniu do 1970 r. w zakresie użytkowania terenu widoczne są na tym obszarze wyraźne zmiany. Przede wszystkim funkcja mieszkaniowa stopniowo wypiera funkcję rolniczą; obszar zabudowany stanowił wówczas 2,47% całego analizowanego terenu (tab. 1).

O wyraźnym odejściu od rolnictwa świadczy również wzrastający udział powierzchni zadrzewionych (m.in. wzdłuż ulicy Jemiołowej oraz między ulicami Zakrzowiecką i Gronostajową). Niewątpliwie jednak najsilniejsze przeobrażenia dokonały się pod wpływem rozwoju funkcji mieszkaniowej, zarówno w postaci budownictwa jednorodzinnego, jak i osiedli blokowych. Pierwszy typ budownictwa był realizowany na osiedlu Mochnaniec (południowo-zachodnia część obszaru), które w latach 70. praktycznie nie zaznaczało się jeszcze w krajobrazie jako zwarty kompleks mieszkaniowy oraz w Pychowicach. Jednak najsilniejsze przemiany w stosunku do poprzedniego okresu dokonały się po zachodniej stronie ulicy Kobierzyńskiej. Jak podaje Zborowski (2005) *W ostatniej dekadzie realnosocjalistycznej rzeczywistości obserwujemy dalszą ekspansję zabudowy osiedlowej, wkraczającej na tereny przedmiejskie*. Lokalizacja osiedla blokowego Ruczaj-Zaborze stała się impulsem przemian struktury społecznej tego obszaru, a jednocześnie zapoczątkowała przemiany infrastrukturalne (m.in. powstanie ważnej osi komunikacyjnej – ulicy Grota-Roweckiego).

Tabela 1

Zmiany udziału wybranych elementów użytkowania terenu w latach 1970-2005

	Udział w całkowitej powierzchni (%)		
	1970	1997	2005
budynki	1,52	2,47	6,43
tereny zadrzewione	7,20	9,45	8,20
zbiorniki wodne	0,00	2,30	2,30

Źródło: Opracowanie własne.

W 2005 r. poddany analizie obszar prezentuje się zdecydowanie odmiennie niż we wcześniejszych okresach. W użytkowaniu terenu w coraz silniejszy sposób zaznacza się funkcja mieszkaniowa. Tereny pod budynkami stanowią ok. 6,43% całkowitego obszaru. Jednocześnie funkcja rolnicza praktycznie zanika. Co prawda w dalszym ciągu tereny wolne od budownictwa i niezalesione dominują pod względem zajmowanej powierzchni, jednak mają one charakter nieużytków, a część terenów, które w latach 70. wykorzystywane były rolniczo, porastają kompleksy drzew. Najsilniejsze przemiany obejmują teren między ulicami Kobierzyńską i Grota-Roweckiego oraz jej przedłużeniem – ulicą Bobrzyńskiego. Wciąż intensywnie rozwija się tu funkcja mieszkaniowa (zabudowa wielorodzinna). Jednocześnie po zachodniej stronie ulicy Grota-Roweckiego powstają pierwsze budynki Kampusu UJ (Kompleks Nauk Przyrodniczych) oraz nieco bardziej na południe – załączek Krakowskiego Parku Technologicznego – budynek Motoroli.

Analizowany obszar można podzielić na 3 wyraźne strefy różniące się między sobą morfologią. Centrum obszaru stanowi Kampus 600-lecia Odnowienia Uniwersytetu Jagiellońskiego i przylegająca do niego od zachodu Specjalna Strefa Ekonomiczna. Na południe od tej części znajduje się pas zabudowy wielorodzinnej. Natomiast trzecia strefa to zabudowa głównie jednorodzinna i wielorodzinna, ale o mniejszej intensywności. Najdynamiczniej rozwijającą się częścią jest południowy pas zabudowy wielorodzinnej. Te trzy strefy są w przypadku analizowanej części Krakowa mocno związane z terenami zielonymi stanowiącymi pozostałości ekosystemu dna Doliny Wisły. Zieleń ta spełnia w analizowanym obszarze następujące funkcje:

- jest walorem krajobrazowym i decyduje o atrakcyjności wizualnej obszaru;
- jest dobrem konserwowanym i adaptowanym dla różnych celów;
- jest miejscem rekreacji;
- jest podstawą do utworzenia Ogrodu Botanicznego.

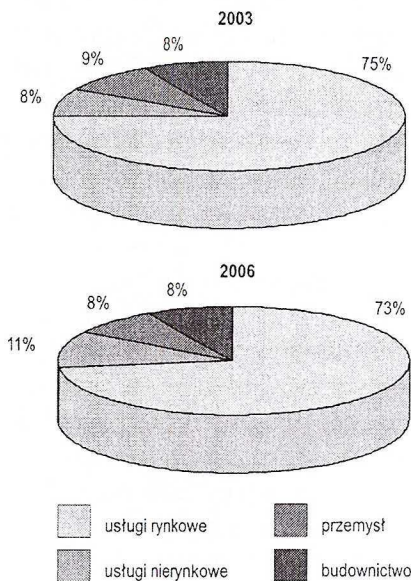
Kampus oraz jego najbliższe otoczenie ma sporządzone i obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, dzięki którym możliwe jest kreowanie przestrzeni tej części miasta. Dla terenów samego Kampusu powstały MPZP „III Kampus UJ Wschód” oraz MPZP „III Kampus UJ Zachód”. Te dwa miejscowe plany, stanowiące koncepcyjną całość, mają za zadanie nie tylko aktywizowanie obszaru, ale również utrwalenie istniejących walorów przyrodniczych i pozaprzyrodniczych.

3. Struktura funkcjonalna kampusu i jego otoczenie

W sąsiedztwie Kampusu obserwowane jest zjawisko nakładania się na siebie kilku funkcji, spośród których szczególnie istotną rolę odgrywają: produkcyjno-usługowa, mieszkaniowa, uniwersytecka (związana z funkcjonowaniem kampusu i jednostek towarzyszących) oraz rekreacyjna.

3.1. Działalność gospodarcza

Dla otaczających kampus jednostek urbanistycznych (jednostki Zakrzówek obejmującej część północno-wschodnią obszaru, jednostki Pychowice jako centrum obszaru oraz jednostki Kobierzyn obejmującej część południowo-zachodnią) w 2006 r. zarejestrowano w sumie 3202 podmioty gospodarcze. Pracowało w nich łącznie 12 396 osób. W strefie tej zdecydowanie dominują usługi rynkowe, na które składało się 2328 (72,6% ogółu) podmiotów. W usługach tych zatrudnionych było 8041 czyli 64,8% ogółu pracujących w otoczeniu kampusu. Jeśli dodamy do tego usługi nierynkowe, które stanowią tu 10% podmiotów (348 podmiotów) i zatrudniają 17,3% pracujących, to w analizowanym obszarze usługi odznaczają się przeszło 83% udziałem w liczbie podmiotów i ponad 82% udziałem w liczbie pracujących. Drugą sferę aktywności gospodarczej stanowi budownictwo w postaci 261 podmiotów. W porównaniu z 2003 r. nastąpił wzrost ich liczby o 112. W budownictwie w 2006 r. zatrudnionych było 994 osoby. Z kolei w przemyśle w 2006 r. pracowało 1180 osób w 250 podmiotach. Wyraźnie zaznacza się zatem równomierny rozwój poszczególnych sfer gospodarki w otoczeniu kampusu (ryc. 2). Do największych podmiotów na tym obszarze należą: Motorola zatrudniająca ok. 700 osób, Hipermarket Tesco, a także liczne firmy budowlane niejednokrotnie zatrudniające ponad 100 osób.

Ryc. 2. Działalność przedsiębiorstw w otoczeniu kampusu w roku 2003 i 2006

Źródło: Opracowanie własne na postawie: www.msip.um.krakow.pl/statkrak

3.2. Funkcja mieszkaniowa

Na przestrzeni 35 lat (1970-2005) funkcja mieszkaniowa coraz silniej zaznaczała się w tej części miasta. Początkowo była realizowana przez mieszkalnictwo jednorodzinne o typowo wiejskim charakterze. Obecnie, wskutek stopniowego zabudowywania tego obszaru, zwłaszcza jego wschodniej części, obszar ten coraz częściej postrzegany jest przez mieszkańców Krakowa jako duża sypialnia miasta. Szacuje się, że zlokalizowane tu osiedla blokowe skupiają łącznie ponad 20 000 tys. mieszkańców. Dodatkowo, w ostatnim czasie dynamicznie rozwija się budownictwo jednorodzinne, zwłaszcza na obszarze Pychowic, co od 1999 r. reguluje MPZP dla tego osiedla.

Bardzo dużym mankamentem jest, podkreślany przez mieszkańców, nieład budowlany, wynikający w znacznej mierze z tego, że przez długi czas żywiłowo rozwijające się budownictwo nie podlegało ograniczeniom planów miejscowych, które w zdecydowanej większości zostały wprowadzone w życie w ciągu ostatnich 3 lat. W związku z tym zabudowa mieszkaniowa powstawała i do dzisiaj w niektórych miejscach powstaje, w sposób niekontrolowany, bez zwracania uwagi na walory przyrodnicze tego obszaru, jak i na tworzenie pewnej spójnej wizji urbanistycznej.

Bez wątpienia funkcja mieszkaniowa była najbardziej charakterystyczną dla tego miejsca zanim podjęto decyzję o lokalizacji kompleksu uniwersyteckiego. O takiej sytuacji zadecydowało to, że budowie ogromnej liczby mieszkań nie towarzyszyło powstawanie nowych miejsc pracy. W związku z tym mieszkający tu ludzie w zdecydowanej większości pracują poza własną dzielnicą. Znajduje to potwierdzenie w prowadzonych badaniach ankietowych, z których wynika, że przeważająca część osób aktywnych zawodowo jest zatrudniona z dala od własnego miejsca zamieszkania. Kompleks uczelniany niewątpliwie stanowi miejsce pracy kilkuset osób, jednak nie można spodziewać się, że w istotny sposób wpłynie na strukturę zatrudnienia pobliskich osiedli. Bez wątpienia pewna grupa spośród pracowników naukowych, zwłaszcza młodszych, podejmie decyzję o kupnie lub wynajmie mieszkania w pobliżu kampusu, jednak w skali całego dużego osiedla udział tych osób będzie miał małe znaczenie.

Istotną kwestią związaną ściśle z funkcją mieszkaniową jest zapewnienie studentom zaplecza mieszkaniowego. Mimo że w powstałe w 2005 r. MPZP dla III Kampusu UJ przewidują budowę akademików, jak dotąd nie doczekały się one realizacji. W związku z tym, znaczna część studentów nadal dojeżdża z domów studenckich i kwater zlokalizowanych w centrum miasta lub innych jego częściach, pozostali natomiast coraz liczniej wynajmują mieszkania w bezpośrednim sąsiedztwie nowej siedziby UJ. Budzi to niejednokrotnie niepokój mieszkańców, którzy skarżą się, że ich bloki zamieniają się stopniowo w akademiki. Dla części zjawisko to jest jednak dodatkowym źródłem dochodów, na które chętnie wyrażają zgodę.

Lokalizacja Kampusu w tej części miasta nie wpłynęła na gwałtowne zmiany cen mieszkań w granicach obszaru. Jak wynika z Raportu Urzędu Miasta Krakowa (www.krakow.pl/gospodarka/html/rn_2005.pdf) w dzielnicy Dębniki powstaje obecnie najwięcej wielorodzinnych obiektów mieszkaniowych, a do istotnych atutów tej lokalizacji, obok atrakcyjnego położenia przyrodniczego, należą również przystępne ceny mieszkań. Raport wskazuje, że Dębniki, obok Łagiewnik i Woli Duchackiej, są obecnie częścią miasta oferującą najtańsze mieszkania. Dla zilustrowania tych informacji można się posłużyć przykładami ofert mieszkaniowych z rynku pierwotnego zamieszczanych w prasie lokalnej, z których wynika, że ceny nowych mieszkań przy ulicy Bobrzyńskiego, Norymberskiej, Pszczelnej, Pychowickiej, Grota-Roweckiego i Miłkowskiego mieszczą się w granicach 6000-8000 zł/m². W tym samym czasie analogiczne ceny dla innych lokalizacji w mieście

okazują się niejednokrotnie znacznie wyższe, szczególnie w części centralnej (np. ul. Grzegórzecka 7000-12 000 zł/m², ul. Lea ok. 10 000 zł/m²). Niejednokrotnie więc wybór miejsca zamieszkania w okolicy kampusu dyktowany jest względami ekonomicznymi.

3.3. Funkcja naukowo-dydaktyczna a działalność gospodarcza

Jednym z zadań kampusu uniwersyteckiego jest transfer nowych technologii do sfery przemysłu i komercyjnego wykorzystania. Przestrzenne oddziaływanie postępu technicznego może mieć charakter pośredni lub bezpośredni. W ujęciu bezpośrednim dochodzi do zmian na skutek powstawania nowych zakładów przemysłowych. W ujęciu pośrednim nowe technologie prowadzą do zmian: „*produkcyjnych w innych przemyślach i działach gospodarki, w systemie powiązań gospodarczych, w warunkach pracy i sposobie życia ludności*” (Domański 1993). Jak zatem wygląda transfer nowych technologii w przypadku nowej siedziby UJ?

Władze UJ podejmują konkretne działania zmierzające do ułatwienia przepływu wiedzy poza uczelnię. Dwa główne sposoby wspierania inicjatyw naukowo-biznesowych to Inkubator Przedsiębiorczości i Centrum Innowacyjności. Najbardziej zaawansowane badania prowadzone są w Instytucie Biologii Molekularnej na Wydziale Biochemii, Biofizyki i Biotechnologii.

Pierwszym z działań mających wspomóc transfer technologii było powstanie Akademickiego Inkubatora Przedsiębiorczości. Został on powołany przez Jagiellońskie Centrum Innowacji, spółkę, której jedynym udziałowcem jest Uniwersytet Jagielloński. Jego głównym celem jest rozwijanie przedsiębiorczości i wzrost innowacyjności drogą wzmocnienia instytucji dla biznesu. Inkubator został otwarty w maju 2006 r. i od tego czasu ciągle świadczy swoje usługi dla studentów, absolwentów i pracowników uczelni. Obecnie w inkubatorze działa 15 firm o zróżnicowanym profilu działalności. Wykorzystują one m.in. wiedzę i zdobycze instytutów funkcjonujących w obrębie kampusu. Są zatem firmy wykorzystujące wiedzę z zakresu biologii, biotechnologii, ochrony środowiska, gospodarki przestrzennej. Istnieją też firmy biotechnologiczne, doradcze, turystyczne i wspierające biznes oraz związane z ochroną środowiska.

Drugim działaniem UJ w analizowanym zakresie jest utworzenie przez Jagiellońskie Centrum Innowacji Parku i Inkubatora LifeScience. Pojęcie to oznacza skupienie w jednym miejscu firm z zakresu takich dziedzin, jak biotechnologia, biotechnika, medycyna, biologia, chemia, biochemia, farmakologia, biofizyka i fizyka. Opisywana inicjatywa zrodziła się w 2003 r., a zrealizowana została w 2004 r. Plan zakłada powstanie do 2011 r. kompleksu trzech budynków o powierzchni 25 000m² (www.jci.pl). W dwóch budynkach będzie istniał Park LifeScience, a w jednym Bio-Inkubator. Pierwszy z obiektów już powstaje i ma być gotowy do początku przyszłego roku.

3.4. Funkcja rekreacyjna

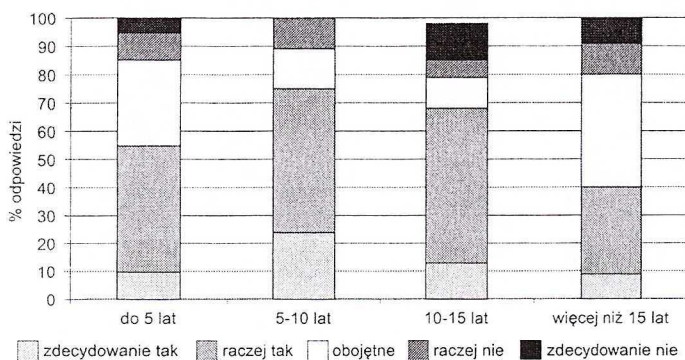
Dla wielu mieszkańców decydujących się na kupno lub wynajem mieszkania w tej części miasta jej walory przyrodnicze miały istotne, czasem wręcz decydujące znaczenie. Tak zwane zielone miasta same w sobie są istotnym czynnikiem oddziałującym na osoby, które z chęcią w nim przebywają i zamieszkują (Mierzejewska, Parysek 1998). Największą atrakcją przyrodniczą analizowanej części Krakowa są tzw. Skałki Twardowskiego, czyli kompleks skał wapiennych stanowiących północną część wzgórza zrębowego Krzemionek krakowskich. W ich obrębie znajdują się liczne formy krasowe, także jaskinie, z największymi: Jaskinią Twardowskiego i Jaskinią Jasną. Oprócz tego walorem przyrodniczo-krajobrazowym jest Zbiornik Zakrzówek – zalew o głębokości 30 m utworzony w 1990 r. w wyniku zatopienia wyrobiska po dawnym kamieniołomie (w którym w czasie II wojny światowej pracował Karol Wojtyła). Jest on popularnym miejscem niedzielnego wypoczynku mieszkańców Krakowa (mimo że kąpiel została surowo wzbroniona) oraz obiektem chętnie wykorzystywanym przez pletwonurków; akwen dzierżawiony obecnie przez Centrum Nurkowe Kraken jest udostępniony do nurkowania (www.kraken.pl). Oprócz wymienionych atrakcji przyciągających w te okolice mieszkańców z całego miasta, jeszcze do niedawna istotnym walorem była bardzo duża powierzchnia terenów zielonych. Rozległe powierzchnie niezabudowane, z których rolniczego wykorzystywania już dawno zrezygnowano, stanowiły o postrzeganiu tej części miasta jako zielonej, znacznie spokojniejszej i cichszej od innych lokalizacji. W dużej mierze było to zgodne z prawdą, jednak ich użytkowaniu nie towarzyszyła żadna wizja planistyczna, w związku z czym bardziej przypominały rozległy ugór (którym *de facto* były) niż atrakcyjny zieleniec miejski. Do niedawna relatywnie niewielki ruch drogowy oraz rozległe wolne przestrzenie sprzyjały rozwojowi turystyki rowerowej i pieszej, którą część mieszkańców biorących udział w badaniach określała jako istotny czynnik uwzględniany przy wyborze miejsca zamieszkania. Intensywnie rozwijające się budownictwo mieszkaniowe oraz realizacja obiektów Kampusu UJ wiele zmieniła w postrzeganiu tego obszaru jako zielonego, spokojnego i cichego. Obecnie pojawia się coraz więcej głosów mieszkańców, że przyjęty kierunek przemian nie jest zgodny z ich oczekiwaniami. Znaczna część badanych deklaruwała, że wolałaby nadal mieszkać w spokojnej, zielonej okolicy niż w rozległym kompleksie mieszkaniowym, w sąsiedztwie potężnego kampusu uczelnianego, który jak na razie jest jeszcze wielkim, głośnym i uciążliwym placem budowy.

4. Kampus UJ w Pychowicach w opiniach mieszkańców

Dziewięć lat funkcjonowania kampusu w tej części miasta jest różnie oceniane przez mieszkańców jego najbliższego otoczenia. Przez pewną część osób nowo powsta-

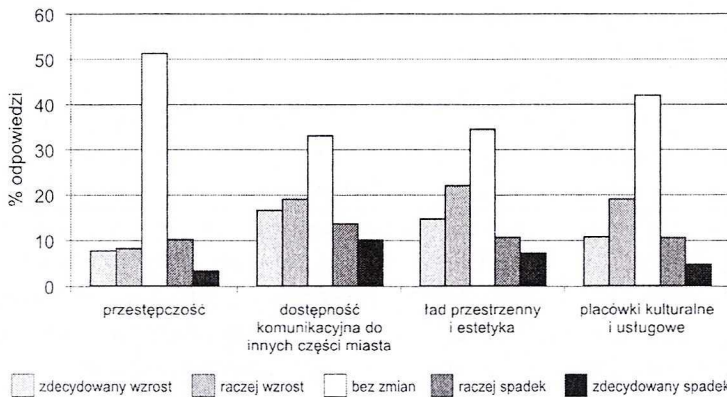
ły kompleks naukowy postrzegany jest jako ważny bodziec pozytywnych przekształceń tego terenu, inni natomiast widzą w nim wyłącznie uciążliwość objawiającą się m.in. zatłoczonymi autobusami. W ocenie całościowej przeważają jednak opinie pozytywne; zdecydowana większość respondentów jest zadowolona z zamieszkiwania w sąsiedztwie Kampusu, a szczególnie duży udział pozytywnych i bardzo pozytywnych opinii na ten temat obserwowany jest zwłaszcza wśród tych, którzy w te okolice wprowadzili się 5-10 lat temu (ryc. 3). Są to osoby, które podejmując decyzję o przeprowadzce w te strony były świadome prowadzonej tu inwestycji. Z kolei najmniej pozytywnie powstanie kampusu odbierają najbardziej zasiedziani mieszkańcy, czyli osoby mieszkające w tym terenie co najmniej od 15 lat. Można przypuszczać, że dla tych osób nowa gigantyczna inwestycja doprowadziła do zmian niejako oswojonego przez wiele lat krajobrazu.

W opiniach mieszkańców najczęściej pojawiającymi się określeniami są te o wydźwięku pozytywnym lub bardzo pozytywnym (*bardzo dobry pomysł, świetne miejsce, bardzo dobra lokalizacja, trafna decyzja*), co w dalszej kolejności tłumaczone jest położeniem na uboczu miasta, ale w dogodnym z nim połączeniu komunikacyjnym. Niektórzy mieszkańcy tłumaczą swą pozytywną ocenę tym, że w przyszłości dzieci *będą miały blisko na Uniwersytet*, jeszcze inni zwracają uwagę na podniesienie prestiżu dzielnicy. Nowa lokalizacja kampusu bywa również postrzegana jako szansa na aktywizację tej części miasta na wielu płaszczyznach (*szanse na dalszy rozwój tej dzielnicy, nie tylko jako sypialni, lepsze niż kolejne bloki*). Wśród wielu ocen negatywnych, które jednak pozostają w mniejszości, najczęściej powtarzającymi się są te, zwracające uwagę na problemy komunikacyjne (*katastrofa przy aktualnej infrastrukturze drogowej i komunikacyjnej, komunikacja – bardzo zła, przepełnione autobusy*). Zdaniem niektórych funkcja uniwersytecka powinna być nadal związana z historycznym centrum miasta, a przenoszenie jej na tereny poniekąd peryferyjne uważane jest za nieporozumienie. Osoby zamieszkujące w bliskim sąsiedztwie kampusu raczej pozytywnie oceniają jego oddziaływanie w następujących zakresach: dostępności ko-

Ryc. 3. Poziom zadowolenia z sąsiedztwa III Kampusu w zależności od stopnia zasiedziałości mieszkańców

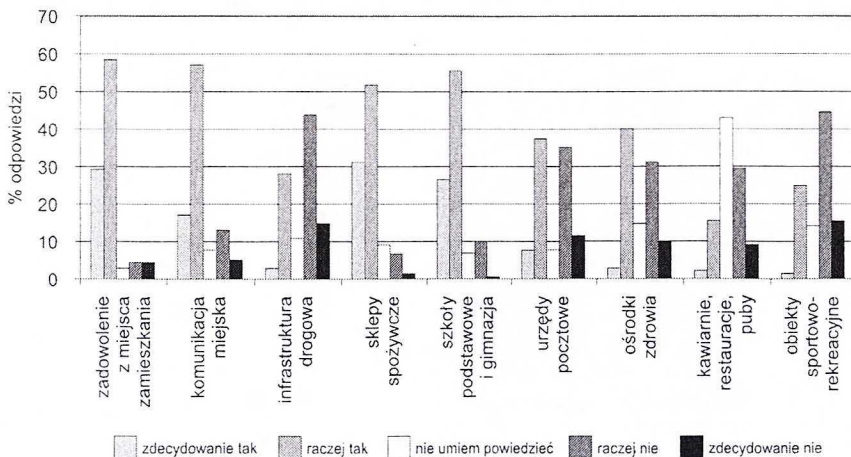
Źródło: Opracowanie własne (ryc. 4-7).

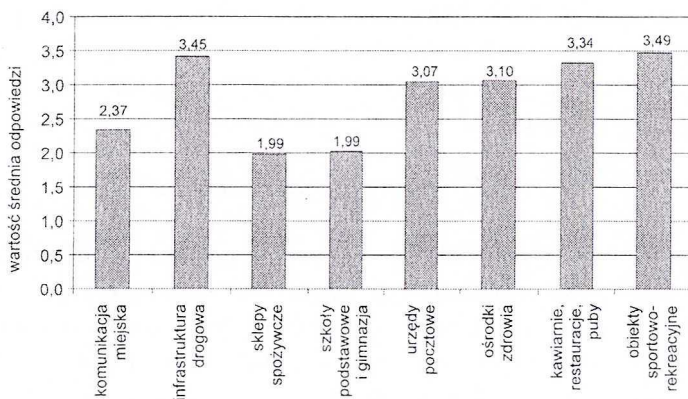
Ryc. 4. Wybrane płaszczyzny oddziaływania kampusu w opinii mieszkańców

munikacyjnej do innych części miasta, ładu przestrzennego i estetyki, istnienia placówek kulturalnych i usługowych oraz pod względem wpływu na stopień przestępczości w tym obszarze. Szczególnie pozytywnie postrzegany jest jego wpływ na ład przestrzenny i estetykę otoczenia. Najczęściej wyrażaną opinią jest jednak przekonanie, że powstanie kompleksu uczelnianego w zasadzie nie wpłynęło na funkcjonowanie tego obszaru w poddanych ocenie aspektach (ryc. 4).

Mimo tej dosyć pozytywnej oceny oddziaływania kampusu na otoczenie, mieszkańcy pobliskich osiedli nadal pozostają niezadowoleni z funkcjonowania usług oraz wyposażenia w infrastrukturę własnego miejsca zamieszkania. Krytykę wywołuje zwłaszcza infrastruktura drogowa oraz niedostateczna dostępność urzędów pocztowych, ośrodków zdrowia, kawiarni, restauracji i pubów oraz obiektów sportowo-rekreacyjnych (ryc. 5). Część mieszkańców podkreśla wręcz całkowity brak

Ryc. 5. Ocena dostępności i jakości usług w otoczeniu kampusu w opinii mieszkańców

Ryc. 6. Ocena dostępności i jakości usług w otoczeniu kampusu w opinii mieszkańców
wartości średnie udzielonych odpowiedzi

Im niższa wartość tym odpowiedź bardziej pozytywna. Wartości większe niż 3 są negatywne.

dwóch ostatnich kategorii obiektów w otoczeniu miejsca zamieszkania. Za dostateczne uznawane jest natomiast wyposażenie w sklepy spożywcze oraz szkoły (szkoły podstawowe i gimnazja), jak również funkcjonowanie komunikacji miejskiej (ryc. 6).

Charakterystyczny dla tej części miasta niemal całkowity brak obiektów sportowo-rekreacyjnych oraz miejsc spotkań towarzyskich w widoczny sposób kontrastuje z rozległym i nowoczesnym kompleksem uczelnianym. Można spodziewać się jednak, na co częściowo liczą również mieszkańcy tutejszych osiedli, że funkcja uniwersytecka zaktywizuje ich miejsce zamieszkania również pod tym względem i z czasem przyczyni się do wzbogacenia oferty dla mieszkańców i osób związanych z kampusem także w tym zakresie.

5. Obszary problemowe

5.1. Organizacja przestrzeni

W chwili obecnej obszar kampusu staje się swoistą wyspą otoczoną przez coraz bardziej rozległe tereny mieszkaniowe. W przestrzeni wykształciły się bardzo wyraźne granice liniowe między poszczególnymi częściami analizowanego obszaru. Najbardziej widocznym przejawem tego zjawiska jest granica między terenami uczelnianymi a blokami wzdłuż ul. Grota-Roweckiego. W miejscu tym dochodzi do zderzenia zabudowy kampusu ze zwartą linią zabudowy blokowej o bardzo różnym charakterze. Nie podjęto próby złagodzenia tego przejścia przez różnicowanie wysokości bloków, tak aby przy samej granicy nawiązywała do budynków uniwersyteckich. Niekorzystnie wygląda również sytuacja w granicach wspomnianych osiedli na południe od terenów Kampusu. Znaczne rozdrobnienie gruntów doprowadziło do powstania dużego osiedla, ale złożonego z wielu małych

wspólnot zarządzanych odrębnie. Te małe jednostki różnią się między sobą, co prowadzi do wrażenia całkowitego braku kontroli nad decyzjami w zakresie kompozycji i wyglądu tych osiedli. Miasto nie przewidziało takiej sytuacji i nie próbowało prowadzić scaleń gruntów, tak aby nowo powstałe osiedla były większe i bardziej spójne koncepcyjnie.

5.2. Presja na tereny zielone

Jak zauważa Domański (1994) *Ludność, przedsiębiorstwa, administracja i rząd centralny kierują się w swej działalności pewnymi wartościami. Podejście uczestników i podmiotów gospodarki przestrzennej do poszczególnych wartości bywa różne. Przykładem może być stosunek do środowiska przyrodniczego. Zajmuje ono wyższą pozycję w systemie wartości ludzi (...) niż w systemie wartości przedsiębiorstw.* Rozwój budownictwa mieszkaniowego oraz kolejne etapy budowy III Kampusu UJ w istotny sposób wpływają na użytkowanie terenu. Z roku na rok ubywa terenów zielonych na rzecz zabudowanych. W związku z tym zasadne wydaje się pytanie o to, czy przyjęty kierunek przemian jest właściwy. W świetle powyższych analiz, z których wynika, że poddany rozważaniom obszar był jeszcze do niedawna rozległym nieużytkiem rolnym w granicach administracyjnych miasta, przyjęty kierunek działań nie wzbudza zastrzeżeń. Prowadzone na tym terenie prace budowlane zmierzają do zagospodarowania terenów do tej pory nie wykorzystywanych. Należy również podkreślić, że prace budowlane nie wiążą się z koniecznością karczowania obszarów zalesionych. Nie przebiegają również na terenach szczególnie atrakcyjnych przyrodniczo, objętych jakąś formą ochrony. Można zatem przyjąć, że presja wywierana w tym przypadku na środowisko, nie jest nadmierna, tym bardziej że mowa o obszarach w granicach administracyjnych miasta. W tym kontekście głosy bardziej zasiedziałyłch mieszkańców pobliskich osiedli oburzonych intensywnym zagospodarowaniem lokalnych nieużytków zdają się być pozbawione racji.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego praktycznie nie przewidują wykorzystania innego niż pod zabudowę, z wyjątkiem fragmentu MPZP Bodzów Kostrze obejmującego część Bielańsko-Tynieckiego Parku Krajobrazowego i planowanego Ogrodu Botanicznego w sąsiedztwie Kampusu UJ.

5.3. Niedobór podstawowych usług

Bardzo żywiołowo rozwijające się budownictwo mieszkaniowe, jak i olbrzymi napływ studentów związany z przeniesieniem części kierunków do nowego kompleksu UJ nie idzie w parze z równie dynamicznym rozwojem usług, podstawowych, jak i wyższego rzędu.

Ewidentnie zaznacza się zwłaszcza niedobór obiektów sportowo-rekreacyjnych oraz miejsc spotkań publicznych i obiektów gastronomicznych. Podejrzewać można, że jest to większym mankamentem dla studentów niż dla mieszkańców pobliskich osiedli. Ci pierwsi bowiem, zwłaszcza grupa osób, która zaznała studiowania w centrum

miasta, odczuwają wyraźny niedosyt w tym względzie. Kampus UJ jest, jak na razie, wyizolowaną wyspą na pustyni usług, a zaspokojenie choćby tych gastronomicznych w obrębie samego budynku uczelnianego jest możliwe praktycznie w jednym tylko miejscu. Biorąc pod uwagę zakorkowane ulice miejskie, dość znaczną odległość od centrum, nie dziwi niezadowolone studentów, którzy w przerwach między zajęciami mają trudności w zagospodarowaniu czasu wolnego.

5.4. Infrastruktura transportowa

Istnienie układu transportowego oraz jego wydolność określa i wyznacza kierunki, zasięg, jak i obszary zagospodarowania urbanistycznego (Rzeczyński 1994). Problemem, jaki bardzo często wymieniają mieszkańcy otoczenia kampusu jest niewydolność infrastruktury drogowej oraz problem związany z komunikacją zbiorową. Cały analizowany obszar ma trzy główne drogi prowadzące do centrum miasta. Na północy jest to ulica Tyniecka, przylegająca do terenów UJ, od południa ulica Bobrzyńskiego i Grota-Roweckiego, zaś najbardziej na południe ulica Kobierzyńska. Tymi trzema drogami można dojechać do centrum, a kierując się w przeciwnym kierunku wjechać na autostradę A4. W ten sposób odbywa się tutaj główny ruch kołowy. Powstają zatem utrudnienia w poruszaniu się po tych drogach. Największe natężenia występuje w porannym szczycie i w bardziej rozpiętym w czasie szczycie popołudniowym. Są to drogi jednojezdniowe o niewystarczającej przepustowości dla zwiększającego się ciągle ruchu kołowego. W momencie budowy wymienionych arterii komunikacyjnych liczba mieszkańców nie przekraczała 20 tys., a w przypadku ulic Kobierzyńskiej i Tynieckiej było to jeszcze mniej. Obecnie na samym terenie osiedli na południe od kampusu mieszka już ponad 20 tys. osób. Jeszcze do niedawna głównym szlakiem komunikacyjnym była ulica Kobierzyńska, natomiast obecnie ciężar przenosi się na ulicę Grota-Roweckiego z jej przedłużeniami. Powstają zatem korki o coraz większym natężeniu. Widoczne jest ponadto opóźnienie planowanych inwestycji komunikacyjnych określonych w planach miejscowego zagospodarowania. Drugim, często podnoszonym przez użytkowników przestrzeni zagadnieniem jest przeciążenie komunikacji zbiorowej. Coraz liczniejsze osiedla i rozbudowywany kampus spowodowały, że liczba korzystających z komunikacji zbiorowej systematycznie wzrasta. MPK podejmuje działania regulujące tę sytuację w postaci nowych linii i zwiększenia ich częstotliwości, ale nie są to działania zadowalające. Pojawia się zagadnienie planowanego szybkiego tramwaju, który ciągle nie jest realizowany, mimo zwiększenia liczby korzystających z komunikacji zbiorowej.

Wnioski

Charakterystyczną cechą w rozwoju regionów i miast, zwłaszcza dużych, w których *koncentruje się twórcza i innowacyjna działalność naukowo-techniczna*

i gospodarcza jest przyspieszenie przekształceń strukturalnych (Domański 2000). Jak pokazały badania obszar otoczenia Kampusu 600-lecia Odnowienia Uniwersytetu Jagiellońskiego uległ w ciągu ostatniego dziesięciolecia bardzo daleko idącym przeobrażeniom i to nie tylko w zakresie użytkowania terenu, ale również nowych funkcji, jakie pojawiły się razem z kompleksem uczelnianym. Na razie nie sposób jednak w pełni ocenić jego wpływu na otoczenie ze względu na ciągle trwający proces rozbudowy.

Dawne tereny rolnicze przekształcane są stopniowo w nieużytki stanowiące zasób terenów pod szeroko zakrojone inwestycje. W analizowanym okresie 1970-2008 dominującym bodźcem do zmian przestrzennych była, wprowadzona w latach 80., funkcja mieszkaniowa realizowana w postaci osiedli blokowych. Do tych osiedli dołączyły nowe realizowane po 2000 r. i związane z gwałtownym wzrostem popytu na mieszkania, co można wyjaśniać koncepcją czynników wypychających i przyciągających (Maik 1997). Lokalizacja kampusu może być tutaj dla pewnej grupy osób czynnikiem przyciągającym. Drugim bodźcem przekształceń było rozpoczęcie realizacji kompleksu Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu Jagiellońskiego w 1999 r. Ocena znaczenia funkcji naukowo-dydaktycznej dla tej części Krakowa nie jest, jak na razie, możliwa ze względu na etapowość tej inwestycji. Procesy towarzyszące budowie kampusu również zachodzą mniej dynamicznie niż przekształcenia pod wpływem intensywnego rozwoju mieszkalnictwa. Dopiero w pełni ukończony projekt, z kilkunastotysięczną grupą studentów i dużym zapleczem infrastrukturalnym, będzie zmieniał swoje otoczenie na wszystkich płaszczyznach funkcjonowania miasta.

Planowanie przestrzenne na tym obszarze nie cechuje się całościowym spojrzeniem. Zbyt późne wprowadzenie MPZP nie zapobiegło różnicom w definiowaniu wartości, które powinny być wspólne dla wszystkich planów. O ile MPZP dla kampusu zachowuje i podkreśla walory krajobrazowe miejsca, o tyle w przypadku nowych osiedli bardzo często najważniejszym celem jest, jak najęstsza zabudowa. Poza wysokością budynków, brak jest również wspólnych cech łączących poszczególne osiedla.

W toku badań obszar kampusu został poddany ocenie mieszkańców terenów sąsiadujących. Z ich opinii wynika, że jest to inwestycja trafna i przyszłościowa. Ich zdaniem miała ona największy wpływ w zakresie poprawy ładu przestrzennego i estetyki otoczenia. Warto zaznaczyć, że w żadnej z przedstawionych do oceny kategorii, opinia na temat oddziaływania kampusu nie była negatywna. Mieszkańcy dostrzegają jednocześnie wiele negatywnych zjawisk występujących w ich otoczeniu, które jednak mogą wynikać bardziej z gwałtownego rozwoju funkcji mieszkaniowej niż z ulokowania budynków uniwersyteckich.

Obszar Kampusu 600-lecia Odnowienia UJ jest przykładem nowych wyzwań stawianych przed uczelniami wyższymi i planowaniem miejskim. Powstający kampus jest ogromnym przedsięwzięciem organizacyjnym, które na stałe wpłynie na tę część Krakowa. Ocena konsekwencji tej lokalizacji będzie jednak możliwa dopiero za kilkanaście lat, gdy na trwałe wpisze się w przestrzeń miasta i w życie jego mieszkańców.

Literatura

- Domański R., 1993, *Gospodarka przestrzenna*. PWN, Warszawa.
- Domański R., 1994, *Wielowymiarowość problemów przestrzenno-gospodarczych*, [w:] *Prace z zakresu gospodarki przestrzennej i ochrony środowiska*, R. Domański (red.). AE, Poznań.
- Domański R., 2000, *Miasto innowacyjne*. Studia KPZK PAN, t. C, Warszawa.
- Maik W., 1997, *Podstawy geografii miast*. Wyd. UMK, Toruń.
- Mierzejewska L., Parysek J. J., 1998, *Tereny zielone oraz ich miejsce i funkcje w strukturze przestrzennej miasta*, [w:] *Podstawy gospodarczej polityki miasta*, R. Domański (red.). Biuletyn KPZK PAN, z. 181, Warszawa.
- Ostasiewicz W. (red), 2002, *Metodologia pomiaru jakości życia*. Wyd. AE im. O. Langego, Wrocław.
- Rzeczyński B., 1994, *Wpływ transportu naziemnego na rozwój miast*, [w:] *Prace z zakresu gospodarki przestrzennej...*, op. cit.
- Zborowski A., 2005, *Przemiany struktury społeczno-przestrzennej regionu miejskiego w okresie realnego socjalizmu i transformacji ustrojowej (na przykładzie Krakowa)*. IGiGP UJ, Kraków.
- <http://msip.um.krakow.pl/statkrak/>
- www.jci.pl
- www.kraken.pl
- www.sse.krakow.pl
- www3.uj.edu.pl/Invest/campus.pl.html